

Lärarprogrammet 240 hp

E
X
A
M
E
N
S
A
R
B
E
T
E

Genus – Identifiera och ändra samhällets mönster när det kommer till kvinnligt och manligt

Författare: Emma Gunnarsson

Ämne: Utbildningsvetenskap
Omfattning: 15 hp

Halmstad 2014

Abstrakt

Syftet med min studie är att se vad pedagoger anser att de kan göra för att identifiera och ändra de mönster som finns i samhället, vad gäller föreställningar kring kvinnligt och manligt för att få det mer jämställt mellan pojkar och flickor i skolan. Tidigare forskning visar tydligt på att det finns många kvinnliga och manliga mönster i hemmet, samhället och skolan. Det vill säga att det finns mycket saker som specifikt kopplas till kvinnor och saker som specifikt kopplas till män. Men även i skolan och med våra egna barn klär vi och pratar vi med dem på olika sätt beroende på kön. Insamlandet av information har skett genom ostrukturerade intervjuer av fyra pedagoger på en grundskola och dessa intervjuer spelade jag in och transkriberade. Analysen leder till fyra kategorier som är ”att beskriva genus”, ”pedagoger som yrkesutövare kontra föräldrar”, ”att arbeta med genus” och ”möjlighet till förändring”. Studiens resultat visar att viljan att arbeta med genus finns men att det oftast inte arbetas mycket med det på grund av att tiden inte räcker till. Men även att en förändring har skett, dock är den inte stor och kräver mycket mer tid. Jag har också kommit fram till att det finns mycket pedagogerna kan tänka sig att göra och vill göra, för alla pedagoger vill att varje elev ska få möjligheten att få vara sin egen individ inte det kön de är.

Nyckelord: grundskola, genus, jämställdhet, jämlikhet, kön

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Problemformulering	5
3. Syfte och frågeställning	5
4. Viktiga begrepp.....	6
4.1 Jämställdhet	6
4.2 Genus.....	6
5. Tidigare forskning	6
6. Teori och metod	10
6.1 Genusteori	10
6.2 Fenomenografi	10
6.3 Urval	11
6.4 Tillvägagångssätt	11
6.5 Intervju	12
6.6 Etiskt förhållningssätt	12
7. Resultat.....	14
7.1 Att beskriva genus	14
7.2 Pedagoger som yrkesutövare kontra föräldrar	15
7.2.1 Pedagoger som yrkesutövare	15
7.2.2 Pedagoger som föräldrar	17
7.3 Att arbeta med genus.....	18
7.4 Möjlighet till förändring	21
7.5 Sammanfattning av resultat	22
8. Analys	24
8.1 Att beskriva genus	24
8.2 Pedagoger som yrkesutövare kontra föräldrar	25
8.3 Att arbeta med genus.....	27
8.4 Möjlighet till förändring	27
9. Diskussion.....	29
9.1 Metoddiskussion	30
9.2 Konsekvenser för läraryrket	30
9.3 Vidare forskning	31
Referenser	32

1. Inledning

I skolans värdegrund och uppdrag står det att:

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla” (Lgr 11, 2011, s. 7).

”Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund utav kön (...) könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning (...). Sådana tendenser ska aktivt motverkas” (Lgr 11, 2011, s. 7).

Här har enligt min mening inte bara skolan inverkan utan det är hela samhället som har bestämt hur könsrollerna ska se ut. Enligt Svaleryd (2003) talar man olika med olika barn beroende på kön, är det en flicka talar man gulligt och använder sig av ord som ”söt” och ”duktig” och pojkar är ”snygga”, ”tuffa” och ”busiga”, redan där gör vi en skillnad. Vidare menar författaren att vi redan vid barns födsel ställer den avgörande frågan ”är det en flicka eller en pojke?” denna fråga ställer människor för att veta hur de ska tala med barnet och vad de ska köpa för färg på kläderna (Svaleryd, 2003).

På de skolor som jag har gjort mina verksamhetsförlagda utbildningar talar man mycket om att inte diskriminera elever. Inte göra något för att kränka dem, fast mest är det tal om att man inte får säga fula ord, dumförklara eller slå en elev med mera. Men det nämns inte att det skulle kunna vara diskriminerande att tala olika till pojkar eller flickor. Det är underligt hur det inte är en diskriminerande för eleverna, då enligt Svaleryd (2003) flickor ska vara söta, vänliga och lugna och pojkar ska vara busiga, högljudda och tuffa. Hedlin (2010) skriver om hur mannen i vårt samhälle står som norm för det normala vilket gör kvinnan till den avvikande, alltså den som sticker ut.

Svaleryd (2003) skriver något som passar in här och det är att:

”En viktig tanke med jämställdhet är att den inte ska praktiseras vid sidan av och som något man lägger till, utan ska infogas i verksamhetens huvudfära” (s. 37).

Vilket då leder fram till studiens problemformulering om vad pedagoger gör för att få det mer jämställt och vad de gör för att identifiera och ändra de mönster som samhället har skapat.

2. Problemformulering

När det kommer till hur man behandlar människor beror det mycket på om det är en kvinna/flicka eller en man/pojke för kön spelar in hur jämställt det är i vårt samhälle (Svaleryd, 2003). Skolan är inte enbart en plats av utbildning inom teorin utan även en plats där man växer som människa (Högdin, 2007). Börjar man arbeta med genus i skolan kanske man även kan förändra samhällets värderingar. I vardagen och i skolan ser man många exempel på hur olika man behandlar kvinnor/flickor och män/pojkar. Enligt Svaleryd (2003) bemöts pojkar och flickor på olika sätt. Hon visar på ett exempel där en förälder ibland klädde sin dotter i rosa och ibland i mörka kläder, beroende på klädernas färg blev dottern behandlad på olika sätt. Det påverkar enligt Svaleryd (2003) vilka förväntningar pedagogerna har på eleven samt hur mycket hjälp han eller hon får. Men inte nog med det skriver Svaleryd (2003) hur man talar olika med pojkar och flickor, men även hur flickor används som ”valium” för stökiga pojkar. Sparrman (2006) skriver om pojkar respektive flickors personlighet att pojkar är på ett sätt medan flickor är på ett annat. Hellman (2008) skriver om pojkars empati och att de har mindre än flickor och att det oftast beror på att vi faktiskt behandlar dem olika beroende på kön. Vilket då åter leder oss till jämställdhet mellan pojkar och flickor. Svaleryd (2003) nämner också hur viktigt det är att väva in samtal och diskussioner om jämställdhet i det vardagliga arbetet i skolan.

3. Syfte och frågeställning

Syftet med min studie är att undersöka vad pedagoger anser att de kan göra för att identifiera och ändra de mönster som finns i samhället, vad gäller föreställningar kring kvinnligt och manligt för att få det mer jämställt mellan pojkar och flickor i skolan. Studien syftar till att svara på följande frågeställningar:

1. Hur beskriver pedagoger att de arbetar med de mönster samhället har skapat när det kommer till kvinnligt och manligt?
2. Hur ser pedagogerna på sin yrkesroll kontra sin föräldraroll vad gäller genus?
3. På vilket sätt arbetar pedagogerna med föreställningar om kvinnligt och manligt i klassrummet?
4. Vad anser pedagogerna att det finns för möjligheter att förändra föreställningar om manligt och kvinnligt?

4. Viktiga begrepp

Begreppen jämställdhet och genus är centrala för min studie, därför har jag valt att beskriva dem mer utförligt i detta avsnitt.

4.1 Jämställdhet

Först och främst vill jag förklara begreppet jämställdhet utifrån den studie jag har gjort. Enligt Statens offentliga utredningar (SOU 2009:64) är jämställdhet när pojkar och flickor i skolan har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter. När Svaleryd (2003) skriver om jämställdhet talar hon om skillnader och likheter mellan pojkar och flickor. Vidare pekar Svaleryd (2003) på hur samhället behandlar de olika könen, hur man talar till och klär pojkar och flickor på olika sätt.

Hedlin (2010) skriver att vissa skulle kunna se att detta handlar om jämlikhet mer än jämställdhet, men jämlikhet är ett brett begrepp som syftar till att det ska bli lika villkor för olika grupper. Medan jämställdhet är ett smalare begrepp som handlar om likvärdiga villkor för kvinnor och män. Jämställdhet handlar enbart enligt Hedlin (2010) om sådant som har med kön att göra. Vidare menar Hedlin (2010) att den nuvarande läroplanen säger att jämställdhet handlar om genus, det vill säga så som man ser på manligt och kvinnligt men även om de förväntningar som finns på pojkar och flickor. ”Inom verksamheten ska barn och elever tillåtas att utvecklas maximalt, vilket innebär att de inte ska hindras av könspecifika krav och förväntningar” (Hedlin, 2010, s. 7).

4.2 Genus

Hedlin (2010) skriver att genus handlar om föreställningar som knyts till kvinnligt och manligt, men också om makt, värdering och status. Vidare menar författaren att frågan hur kön tolkas och värderas i vårt samhälle är inte bara upp till varje individ, utan det finns ett visst mönster (Hedlin, 2010)¹.

5. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer jag att ta upp olika delar som är relevant för min undersökning kring samhällets mönster när det kommer till jämställdhet mellan kvinnor/flickor respektive män/pojkar. Jag har valt att använda mig av böcker, vetenskapliga artiklar och Statens offentliga utredningar (SOU, 2009:64) för att stödja mitt val av forskningsområde. Valen av

¹ För en mer teoretisk genomlysning av begreppet genus hänvisas till rubrik 6.1.

de olika styckena ur böckerna med mera är för att ge dig en uppfattning om varför jag valt att arbeta med samhällets mönster när det kommer till kvinnligt och manligt.

Holm (2008) skriver om hur man i skolan ska motverka traditionella könsroller, men att i forskning sägs det att skolan istället medverkar för att behålla dessa mönster. Pedagogerna som Holm (2008) ovan intervjuade hade ganska stereotypa saker att säga om sina elever, som till exempel att pojkar pratar för mycket och flickor är mognare.

Svaleryd (2003) skriver om hur pojkar generellt får mer hjälp av pedagogerna i skolan än flickor. Vidare anser författaren att pedagogerna ofta ser pojkarna i klassrummet som mer otåliga och att om de inte får hjälp på en gång kan de hitta på vad som helst (Svaleryd, 2003). Därför tycker oftast pedagogerna att det är bättre att hjälpa pojkarna först för att bibehålla lugnet i klassrummet. Lernestål (2008) skriver dock att flickor tar mer plats i skolan men att pojkar tar mer plats i det offentliga rummet. Det Lernestål (2008) konstaterar är kort och gott att pojkar tar mer plats i klassrummet men att flickorna tar mer tid från pedagogerna. En annan teori som Svaleryd (2003) skriver fram är att de flesta pedagoger förväntar sig att pojkar ska vara mer fysiska och ha större rörelsebehov än flickor. Vilket leder till att det ställs olika krav på flickor och pojkar i klassrummet, pojkar får röra mer på sig medan flickorna ska sitta propert och stilla. Här passar även det som Hedlin (2010) skriver om, att vi tolkar olika handlingar på olika sätt beroende på om det är en man/pojke eller kvinna/flicka som har gjort handlingen. Det Hedlin (2010) menar är att vi ser en händelse och dömer då vilket kön den person har som har utfört händelsen. Som till exempel att man har en klass och någon har glömt sin läxa så kanske man tar för givet att det är en pojke på grund utav att pojkarna i just denna klass glömmet läxorna oftare.

Enligt Svaleryd (2003) använder pedagoger olika tonläge beroende på om de talar med en pojke eller en flicka, med till exempel flickor är rösten mjukare. Vidare pekar Svaleryd (2003) på hur ofta pedagoger använder flickor som ”valium”, en sådan situation som hon nämner är när två pojkar hela tiden bråkar under sovstunden på en förskola. Istället för att tala med dessa pojkar eller finna en bättre lösning lägger pedagogerna en flicka mellan pojkarna för att det ska bli lugnt. Efter en stunds funderingar blev pedagogerna förskräckta över vad de gjort, flickan blev en lösning och därmed den som fick bära på det pedagogiska problemet. Svaleryd (2003) menar att genom detta får flickor lära sig att de har birollen, att de kommer i andra hand och att de inte är lika roliga och intressanta. Vidare menar författaren att det leder till att flickorna känner att de inte är värda lika mycket uppmärksamhet (Svaleryd, 2003). Detta ser

vi även när vi tittar på film eller läser sagoböcker, för även här har kvinnorna birollen medan männen är mycket aktiva. Även Hedlin (2010) nämner att filmer gör starka skillnader mellan pojkar och flickor. På samma sätt antyder Johansson (2008) att flickor oftast har birollen för skulle fallet vara att en konflikt dyker upp, är det oftast flickan som går åt sidan eller ger upp sin åsikt i en diskussion för att stoppa konflikten. Det kan hänga ihop med det Svaleryd (2003) skriver om att flickor används som "valium" för att lugna en situation.

Svaleryd (2003) skriver även hur viktigt det är att elever får utveckla sina intressen och förmågor oavsett könstillhörighet. Vidare menar Svaleryd (2003) att vi pedagoger lever i denna sociala värld där genusroller finns, men att vi måste bortse från dessa i vår lärarroll. Skulle vi inte bortse från dessa kan vi aldrig heller förändra det som finns. Det Svaleryd (2003) menar är att om vi går in med våra tankar om genus i klassrummet, att till exempel alla flickor ska vara söta och snälla och pojkar busiga och kaxiga kommer vi inte heller att förändra denna genusbild. Sparrman (2006) skriver också om hur pojkar ska vara så mörka och skrämmande som möjligt och hur flickor ska vara söta och snälla, vilket hon tar upp med sitt exempel om halloween på en förskola. Därmed menar Sparrman (2006) att halloween har blivit en större tillställning för att utmärka könsrollerna, för flickor skulle vara söta och gulliga medan pojkarna ska vara tuffa och "coola" vilket definitivt blir tydligare under denna högtid. Ordet "cool" nämner även Nordberg (2008) och hur det specifikt är ett ord som riktas mot killar/pojkar, vissa tjejer/flickor kan också bli kallade "coola" men inte i samma utsträckning. Men inte nog med det skriver Svaleryd (2003) om hur vuxnas förväntningar påverkar barnens sätt att se på sig själva. Till exempel om pedagogen har uppfattningen att alla pojkar är stökiga och alla flickor ordentliga kommer eleverna att känna detta och uppträda därefter. Vidare pekar författaren på hur mycket media uttrycker stereotyperna som till exempel hur alla flickor ska ha massor med rosa och vara gulliga medan pojkar ska vara mörka och häftiga (Svaleryd 2003). Vilket då leder till att genusmönstret blir starkare i hela samhället, flickor samt pojkar vågar inte sticka ut i mängden. Ambjörnsson (2005) skriver i sin avhandling om hur föräldrar behandlar sina barn och om hur man tänker när det kommer till just färgerna på kläder. En av de delar Ambjörnsson (2005) nämner är hur föräldrar kan se att man byter färgen på kläderna till flickan men inte pojken. Det Ambjörnsson (2005) menar är att föräldrar kan se sin lilla flicka klädd i blått men de kan aldrig föreställa sig en pojke i rosa. Vidare menar författaren att en förändring för flickor kan ske men att en pojke någon gång i framtiden skulle ha rosa på sig är en otänkbarhet (Ambjörnsson, 2005).

Hellman (2008) skriver att pojkar inte har samma känsla för empati som flickor, på grund utav att stereotypen av pojkar/killar/män är att de inte ska gråta och vara tuffa. Hellman (2008) skriver om hur pedagoger/föräldrar och andra människor i ett barns omgivning är mer tuffa när det kommer till pojkar än flickor, de ser en pojke bli skadad och säger ”tramsa och gråt inte” men en flicka är det oftast någon som plockar upp och gullar med, ”slog du dig lilla gumman?”. Där med anser Hellman (2008) att det görs tydlig skillnad mellan pojkar och flickor.

Slutligen menar Svaleryd (2003) att det kan vara bra ibland, för flickor att vara med flickor och pojkar att vara med pojkar, för att det kan leda till att stärka elevernas könsidentitet. Vidare påpekar författaren att i dessa grupper kan eleverna utmana stereotypa handlingar och mönster (Svaleryd, 2003). Vidare skriver författaren att samhället förändras hela tiden på gott eller ont, för både skolans roll och familjeförhållandena har förändrats markant (Svaleryd, 2003). Svaleryd (2003) menar att i dagens samhälle går barn/elever/vuxna längre i skolan än någonsin i historien, därför menar hon att social och personlig utveckling sker i en högre grad i skolan. Detta leder till att normer och värden ska integreras i undervisningen inte bara den vanliga kunskapen (Svaleryd, 2003).

6. Teori och metod

Min studie om jämställdhet och samhällets mönster mellan kvinnor/flickor och män/pojkar kommer ifrån den vetenskapliga utgångspunkten fenomenografi som är en kvalitativ analys.

6.1 Genusteori

Det finns många beskrivningar av genus vilket Öhrn (2002) tydligt visar på i sin avhandling, där hon tydligt beskriver många olika sätt att arbeta och se på genus. Jag har därför valt att vara pragmatisk och de som lämpar sig för min studie är Sparrman och Butler.

Enligt Sparrman (2006) har vi människor olika identiteter och några av dessa är genusidentiteter. Hon menar att begreppet genus inte är något som vi föds till, att man inte föds till varken kvinna eller man utan att det är något man blir, eller gör (Sparrman, 2006). Även Butler (1990) anser att genus skapas genom olika handlingar och gester i socialt samspel och att genus därmed inte är något som finns lagrat i kroppens inre. Vilket innebär att skillnaden mellan könen skapas i vardagens hem, samhälle och skola (Sparrman, 2006).

Det är utifrån dessa beskrivningar, att vi inte föds till varken kvinna eller man utan det är något vi blir, genom olika handlingar och vår omgivning.

6.2 Fenomenografi

Larsson (1986) och Uljens (1989) skriver att fenomenografi är en kvalitativ metod och den kan studera hur människor upplever olika situationer och man intresserar sig av människors uppfattningar av vad som händer runt omkring dem. Vad Uljens (1989) menar med människors uppfattningar inom fenomenografien är hur forskaren försöker förstå, tolka, analysera och beskriva hur världen kan uppfattas olika av olika människor. En metod för att undersöka hur människor upplever och uppfattar olika situationer kan vara intervjuer.

Uljens (1989) skriver att forskaren ska avgränsa och specificera sitt forskningsproblem genom att formulera en eller flera frågor så man kan få ut så många olika synvinklar som möjligt om ämnet forskaren skriver om. Detta innefattar också att man gör litteraturstudier kring den eller de frågor forskaren valt.

Intervjuerna i en fenomenografisk studie ska vara med en grupp människor där forskaren intresserar sig för deras uppfattningar. Intervjupersonerna måste begränsas på grund av att intervjuerna är långa och djupgående (Uljens, 1989). Larsson (1986) skriver att en speciell form av kvalitativ metod är intervju. I min forskning kommer jag även att spela in mina

intervjuer på diktafon som jag sedan kommer att transkribera, precis som Uljens (1989) skriver att forskaren borde göra om han/hon ska använda sig av en fenomenografisk studie.

Enligt Larsson (1986) kan ingen kvalitativ analys vara fördomsfri, därför är det extra viktigt att forskaren känner sig trygg med det fenomen man valt att analysera. I en fenomenografisk studie ska man försöka att vara fördomsfri fast att detta inte helt går enligt Larsson (1986). När det gäller de genomförda intervjuerna skriver Uljens (1989) att forskaren ska titta på de uppfattningar som de har uttryckt och kolla på likheter och skillnader mellan dessa.

När intervjufrågorna har transkriberats skriver Larsson (1986) att det är viktigt att forskaren läser frågorna och svaren många gånger och verkligen koncentrerar sig. Det innebär inte bara att sitta och läsa i lugn och ro utan att man också kan ta sig tid att bearbeta frågorna utan att annat arbete stör.

Larsson (1986) skriver att man aldrig ska välja metoden först utan att man ska fokusera på problemet och sedan välja metod. Efter en lång tid av funderingar och tankar fann jag mitt problem som jag både finner intressant och givande. Jag vill få reda på vad pedagogerna gör för att identifiera och ändra mönstren som finns i samhället om kvinnligt och manligt. Jag anser då att bästa sättet att få svar på mitt problem är genom intervjuer med pedagoger.

I detta avsnitt kommer jag att ta upp urval, tillvägagångssätt, intervju och etiskt förhållningssätt. I den senare metoddiskussionen 9.1 kommer jag även att diskutera fördelarna och nackdelarna med mina intervjuer och min fråga.

6.3 Urval

Jag valde att utgå ifrån en skola som jag tidigare har varit och arbetat på, vilket gör att jag har en förförståelse om skolans elever och personal. Det är ett bekvämlighetsurval (jfr. Trost 2001) vilket innebär att jag har valt denna skola och dess pedagoger, på grund av att det är lätt för mig att träffa dem och de är nära till hands. Jag valde pedagoger som är relativt nyutbildade. Eftersom denna studie är kvalitativ kan jag inte generalisera och säga att alla pedagoger anser på ett eller annat sätt. Jag kan därför bara skriva min tolkning av det som dessa fyra pedagoger anser.

6.4 Tillvägagångssätt

Först kontaktade jag pedagogerna på skolan för att planera in tider för intervjuer. Intervjuerna var ostrukturerade för att ge så breda svar som möjligt. Intervjuerna spelades in och

transkriberades. Frågorna i intervjuerna var ostrukturerade² för att jag som intervjuare inte skulle behöva följa ordningen av frågorna till punkt och pricka och därmed ha möjlighet att ställa följdfrågor.

6.5 Intervju

Björndal (2005) skriver om fördelar med intervjuer, som att forskaren har lättare för att upptäcka detaljer som man annars hade kunnat missa, genom till exempel en observation (vilket annars också är vanligt förekommande inom fenomenografin). Det är också ett bra sätt att få upp ögonen för en annan persons perspektiv. Björndal (2005) skriver även att det är en bra träning av samtal med dem man arbetar med. Vilket enligt min mening gör att min undersökning har en stark reliabilitet. Därför valde jag att använda mig av djupintervjuer, för att det mer skulle bli ett avslappnat samtal mellan mig som intervjuare och de pedagoger jag intervjuade.

Björndal (2005) skriver även om nackdelar med intervjuer vilket kan vara att det krävs mycket tid för både förberedelser och för själva intervjun. Skulle det då vara att man redan i planeringsfasen inte har avsatt tillräckligt mycket tid för sin studie, kan detta leda till andra problem. Ett av dessa problem kan vara att du inte hinner analysera frågorna och svaren tillräckligt och att studien därför inte håller hög trovärdighet. En annan sak som Björndal (2005) även påpekar som kan vara en nackdel är att forskaren har lätt för att påverka den man intervjuar så att svaren färgas av forskarens egna uppfattningar.

Eftersom jag som samtalsledare också är deltagare i en djupintervju, kommer jag att i resultatdelen ha en mer inkluderande ton vad gäller redovisningarna av samtalen.

6.6 Etiskt förhållningssätt

Jag utgår ifrån vetenskapsrådets (2011) forskningsetiska principer som innehåller nyttjandekravet, konfidentialitetskravet, samtyckeskravet och informationskravet. I informationskravet står det att alla deltagande av studien ska informeras om forskningens syfte även om informationen kan vara mer eller mindre detaljerad. Denna information fick de innan intervjuerna ägde rum. Forskaren måste även informera om att deltagandet i studien är frivillig och om man väljer att inte delta kommer inga påtryckningar att ske från forskarens sida, men alla pedagogerna som blev tillfrågade ville medverka. Samtyckeskravet säger att

² Endast frågan "Vad är genus?" användes som utgångspunkt i intervjuerna.

man måste ha samtycke från människor som deltar i undersökningen. Även här ville alla pedagoger delta och gav tydligt sitt samtycke.

7. Resultat

Under denna del kommer jag att redovisa vad som sagts av samtliga pedagoger jag har intervjuat och de delar som vårt samtal förde oss vidare in på.

7.1 Att beskriva genus

Det var många områden som nämndes när vi samtalade kring begreppet genus. Alla intervjupersonerna beskrev kortfattat att det är skillnader och likheter mellan pojkar och flickor, killar och tjejer och manligt och kvinnligt. ”Genus är frågor kring tjejer och killar, tänker jag. Bemötandet handlar det mycket om hur man bemöter och bemöter på olika sätt. Olika perspektiv” [P2]³. Dock fanns det en pedagog [P1] som gick in mer i detalj kring de olika områdena, vissa talade mer om hemförhållanden, andra kring hur det är i skolan och vad de nyligen läst kring området. Jag valde att skriva ner vad pedagogerna först nämnde när det kommer till vad genus är, som var min huvudsakliga fråga.

Pedagog 1: ”Arbetet med genus är för mig att vara medveten om vad som är skillnaden mellan pojkar och flickor utan att det ska behöva ha någon betydelse egentligen alltså att det ska inte på något sätt sorteras in i något fack utifrån vad... man har för intressen eller hur man bemöts eller vad man jobbar med hur man delas in i grupper genus för mig är att det finns vissa skillnader mellan pojkar och flickor framförallt rent biologiska som man måste ta hänsyn till framförallt när man börjar komma upp i förpuberteten, pubertet men när det gäller det dagliga arbetet så är det viktigt att tänka genus utifrån att man inte ska göra någon skillnad på om man är pojke eller flicka, man ska inte bli bemött på olika sätt, tycker jag... Utan man ska bli bemött eh... utifrån samma eh... ja, samma grunder på något sätt att man att man snarare ska bedöma eller bedöma... bemöta ska jag säga inte bedöma, man ska bemöta barn utifrån vilka individer de är inte utifrån vilket kön de är... det är min absoluta ståndpunkt i det.”

En annan pedagog uttryckte sig inte alls om själva arbetet med genus utan mer om vad begreppet innebär.

Pedagog 3: ”Kön, kvinnligt och manligt. Handlar om kön vilket kön man har om man är tjej eller kille, kvinnligt manligt.”

Den första pedagogen beskriver arbetet med genus och hur hon som pedagog borde tänka när hon arbetar med sina elever och hur viktigt det är att alla elever känner sig lika värda och lika behandlade oavsett kön. Att könet finns där men det är inte detta man ska utgå ifrån utan man ska utgå ifrån individen, men hon nämner också att det finns likheter och skillnader mellan könen men att de mest är biologiska. Medan pedagog tre enbart beskriver själva begreppet genus, som man kan läsa i ett lexikon, kön, kvinnligt och manligt.

Detta ledde vårt samtal in på om pedagogerna kunde se några mönster av genus i klassrummet eller på rasterna, mellan sina elever. Då de flesta pedagoger [P2, P3, P4] först svarade blankt

³ Referens inom hakparentes anger de pedagoger som det hänvisas till.

NEJ så pratade vi vidare och fler och fler saker nämndes. Dock handlade inte många om hur eleverna var mot varandra utan om hur pedagogerna gjorde i klassrummet för att förhindra dessa skillnader.

Pedagog 2: ”I denna klassen jag har tar killarna för sig mycket, så där är vi medvetna om att vi behöver lyfta tjejerna, att ge dem utrymme.”

En annan pedagog uttryckte sig på detta sätt:

Pedagog 4: ”(...)sen är det också såhär att som jag kom på att ofta när, nu har jag lugna tjejer i klassen men när jag säger till att nu måste ni vara tysta eller när det är någonting så säger jag ofta till killarna och det är med all rätt många gånger men killarna tycker däremot att man säger till killarna för mycket att tjejerna också ska ha tillsägelse ibland (...)”

Ytterligare ett exempel:

Pedagog 1: ”Sen tycker jag att det är jätte viktigt att man är medveten om att skillnaden mellan könen är att pojkar tar för sig mycket mer de låter mer och märks mer och suger åt oss vår uppmärksamhet mer och då är det viktigt att vi per automatik inte ger den uppmärksamheten utan att man medvetet låter varannan fråga går till en pojke och en flicka och att man kör det med glasspinnar/elevens namn och då är det alltid slumpen som avgör.”

Alla pedagogerna [P1, P2, P3, P4] jag intervjuade talade om hur killarna sticker ut, att de är de som hörs och syns i klassrummet. Killarna tar mycket plats och pratar rakt ut och de flesta flickor är lugna och duktiga i skolan [P2, P3, P4]. Killarna ser det som orättvist att de alltid får tillsägelser och tjejerna känner att de inte får någon uppmärksamhet [P4]. Pedagogerna måste tänka efter så att de väljer varannan tjej varannan kille när de har olika former av frågestunder, för att göra det så rättvist mellan könen som möjligt [P2, P4].

7.2 Pedagoger som yrkesutövare kontra föräldrar

7.2.1 Pedagoger som yrkesutövare

Detta samtal om att killarna tar mer plats i klassrummet ledde oss in på att det finns olika fack som barn placeras i mycket tidigt i livet och att ibland passar man inte alltid in i ett av dessa. Pedagogerna berättade även hur de gör för att försöka jämna ut dessa skillnader så att specifikt tjejerna inte skulle känna sig undanskuffade. Vidare vill jag presentera några citat kring detta.

Pedagog 2: ”Vi pratar om det i skolan de har tyckt att idrotten är sådan klassiskt där de tycker att killarna tar jätte mycket plats och ja till slut kanske de inte ens vill vara med för de tycker liksom att det inte är kul det blir väldigt negativt för dom då, de tycker att de blir överkörda. Så det har vi pratat om kill- och tjej-gymna men vi har inte kunnat lösa det riktigt, det är några gånger nu som vi ska göra det.”

Pedagog 2: ”Ja, det man har haft lite samtalstillfällen bara med tjejerna dom har fått vara med och påverka placeringen i klassrummet dom var med och möblerade om och lite sådant där, just för att de skulle få lite mer, ja, i den här åldern i femman känner man att de också är på väldigt olika nivå,

utvecklingsmässigt liksom så de behöver en lite annan närhet eller stöttning på ett annat sätt en vad killarna får lite mer ansvarsbitar och så det känns det som om tjejerna mår bra av(...)"

En annan pedagog nämner också idrotten, men har svårt att komma på något annat de gör på skolan:

Pedagog 4: "(...) medvetet vet jag inte att jag jobbar så mycket med det men på skolan ehh... vi försöker väl se till att inte det blir så mycket flickor mot pojkar vi har ju om jag bara tittar på om vi tittar på idrotten där vet jag att vi pratat om lite att, där vill vi nog nästan få till tjej och killgrupper därför att de är så olika ehh... och har lite olika intressen och lite olika behov men där jobbar vi ju med att vi har blandat idrottsgrupper och det är på gott och ont man kunde haft båda."

Ytterligare ett exempel på att de inte arbetar tillräckligt med genus på skolan är vad denna pedagog nämner, att de inte har en bra handlingsplan. Dock har denna pedagog en tanke kring hur hon skulle vilja arbeta kring området och talar tydligt om för mig under intervjun att de inte arbetar tillräckligt kring området genus.

Pedagog 1: "Vi får skämmas lite grann för att vi inte jobbar mer med genuspedagogiken i skolan över lag. För där har vi inte en uttalad, även om det hela tiden finns med att man ska tänka man ska arbeta utifrån ett genusperspektiv så är det inte så att det finns en uttalad nedskrivna arbetsplan här på skolan vilket vi skulle behöva ha, en handlingsplan helt enkelt. Hur vi kan få en större jämställdhet mellan könen men också en större förståelse mellan, för många gånger, en större acceptans för den kan jag känna kan saknas ibland så det skulle vi behöva. Här på skolan är det nog mer upp till varje lärare att man eller arbetslag att man försöker och vara i perioder tar upp genusfrågor diskuterar hur vi ska göra det här det kan vara uppdelningar när vi har stora temadagar som vi försöker tänka på det. Det är nog mer så att vi tänker individ, individ och behov än vad vi tänker konkret genus, och det är inte bra, vi skulle behöva jobba ännu mer med det för det är ju bara att titta på samhället, vi skulle behöva jobba mycket mer med att bryta typiska könsmonster eller könsroller med att faktiskt sätta flickorna på att göra typiska pojsaker utan att pojkarna är med och tar över och sätta pojkarna på att göra speciella flicksaker utan att flickorna är med och tar över."

Pedagog tre nämner dock något som ingen annan av pedagogerna nämner vilket är:

Pedagog 3: "Jo, vi pratar ju... jo, vi har ju t.ex. elevråd har vi ju där vi alltid har en tjej och en kille från varje klass eh... och vi har ju t.ex. om vi har grupparbete så försöker vi ju blanda dom då är det både killar och tjejer och så, med i samma grupp och så diskuterar vi ju mycket, ja, vi diskuterar mycket det här med om det kommer upp visste jag nån gång med löner t.ex. hur olika det kan se ut beroende på kön, varför är det så?"

Pedagogerna talar om att det finns både pojkar och flickor i klassen som kan sticka ut ur mängden. Flickor som klär sig pojkigt och pojkar som klär sig lite mer flickigt och även som har andra attribut som t.ex. personlighet motsatt sitt kön [P1, P3, P4]. Vilket leder till att många pedagoger [P2, P3, P4] talar om att tjejerna i klassen måste lyftas med t.ex. samtalstunder och tjejjympa. I samtalsstunderna får tjejerna bestämma placering i klassrummet och om vad de behöver för att inte känna sig undanskuffade av killarna. Men även under ett av dessa tillfällen har tjejerna, enligt pedagogen uttryckt att de tycker killarna

tar mycket plats på gymnastiklektionerna vilket har lett till att de nu har separata gymnastiklektioner för killarna och tjejerna. Två pedagoger [P2, P3] nämner också hur tjejerna är bättre i skolan än killarna och att detta kan bero på att sättet att arbeta i klassrummet och på skolan helt enkelt gynnar tjejerna mer. Inte nog med det är tjejerna mer ambitiösa och hjälpsamma, de vill ha mer positiv bekräftelse än killarna [P2, P3]. Tjejerna tycker också om att få mer ansvar i klassrummet och i andra åtaganden. Pedagog ett [P1] anser att de behöver göra mer och har stora och goda tankar kring hur de kan göra för att arbeta mer med genus, men att tiden inte räcker till. Men åter igen talar hon om hur viktigt det är att de tittar på individen inte på kön. En av pedagogerna [P3] nämner även hur viktigt det är att blanda grupperna, se till att det finns både tjejer och killar i varje grupp eller par konstellationer. På denna skola säger pedagogerna [P1, P2, P3, P4] själva att de borde arbeta mer med genus både i varje klass för sig och över skolan över lag. De uttrycker att de borde skämmas för att de inte arbetar mer med det och att de inte har någon direkt handlingsplan för genusperspektivet på skolan [P1, P4].

7.2.2 Pedagoger som föräldrar

En annan aspekt som jag ser som viktig för mitt arbete och för förståelsen av pedagogernas tank är att få en bild av hur de själva gjort med sina barn (jfr. Ambjörnsson, 2005). Har de tänkt på det hemma eller är det bara i skolan det är intressant/viktigt? Därmed valde jag att ha med några signifikanta citat kring detta.

Pedagog 2: ”Nej, mina söner hade docksäng och där var en docka i den och så men det var ju inget som lockade dom, det stod ju orört, men sen hade de en spis och där lagade de ju lite mat sådär om man nu tycker att det är något, men ofta är det ju så, jag kommer ihåg att de hade någon dammsugare och då var ju den rosa till exempel så det är ju ofta påverkat så att det ska va, men det hade ju mina söner och så hade de ett gäng bilar som inte heller rördes jag menar det handlar ju om intresse också.”

Pedagog 2: ”Jag har inga problem med att sätta på en pojke rosa eller en flicka blått, inget problem alls. Sen har jag en liten systerdotter nu som får ärva mycket av sina kusiners kläder och då har jag väl sagt till, kanske hon skulle ha något litet rött eller rosa så att de förstår att det är en tjej det blir ju väldigt, eller lite killigt då ju. Jag hade nog känt likadant om det varit en pojke som haft allt rosa, sen en blå rosett och det är nog mer för att man ser då att ååhh... att dom kommer fram folk kommer fram och tycker att ååhh... vad söt han är?! Ja, det är en flicka... Jaha, för folk dömer ju efter kläderna ju, så då är det väl kanske mer det att man vill visa utåt att, hon kan ha den där blå overallen men hon får ha en röd mössa också. Så att de lite förstår att det är en tjej, men annars nej, det är inga, det har jag inga problem med.”

En annan pedagog nämner också sina hemförhållanden och talar om hur mycket handlar om intresse:

Pedagog 4: ”Nej, jag tänker mer så här att man föds som pojke eller flicka och då har man ju sina gener och allt det här och sen funderar jag ibland på liksom vad... som mina egna barn dom när dom var små så fick dom faktiskt en fick dom en docka och en dockvagn köpte jag till dom när de var små har aldrig varit

intresserade utav det utan, jag har två pojkar dom var intresserade utav fotboll och utav lego var väldigt mycket och jag försökte faktiskt få dom till att det här med docka och dockvagn och lite sådana här flicksaker liksom för sakens skull för det var ju så mycket prat om det liksom att det skulle va så men de var faktiskt inte intresserade utav det och jag tror lite att man kan introducera saker och ting för barn när de är små både typiska flick och pojksaker (flick och saker göromål) men sen tror jag att man kan aldrig tvinga dom utan dom är som dom är, tror jag. Ibland blir jag lite för mycket trött på genuspratet när vi haft det mycket eller mycket i tidningarna runt omkring så tänker jag ibland, men Gud låt dom få va lite som de vill själva men givetvis att de ska veta att det finns möjligheter till olika. Sen finns det ju dom flickorna som är väldigt pojktaktiga som är mer som en pojke och då får dom va som det, att om man ändå får utvecklas i sin egen lilla värld på något vis.”

I samtalet med pedagogerna är det många [P2, P3, P4] som nämner sina egna hemförhållanden om hur de själva har försökt arbeta med genus hemma. Hur de har köpt både killeksaker och tjejleksaker till sina barn och att det inte har spelat någon roll för de har ändå valt att leka med bilar om de är killar och dockor om de är tjejer [P2, P4]. Att det inte alltid handlar om genus utan att det handlar om deras intressen många gånger och att det kan bli lite för mycket prat om genus ibland [P1, P4]. Pedagogerna [P1, P4] menar att titta på individen är det bästa inte titta på dem utefter kön, men att man ska introducera och öppna ögonen på barnen för att annat finns. Eleverna ska också känna att de blir accepterade för den person de är, att gillar man att leka med till exempel dockor som kille så ska man få göra det utan att bli dömd [P1, P4]. Det är lättare att bli accepterad för den man är när eleven är yngre men att det blir svårare och svårare ju äldre man blir [P4]. Som när eleverna börjar komma upp i tonåren blir skillnaderna större och en elev som inte följer det vanliga könsmonstret kan då bli utsatt för t.ex. mobbning [P4]. För då framträder inte bara de olika intressena utan då börjar de genetiska skillnaderna att uppdragas och tjejer och killar utvecklas i olika tempo och på olika nivå [P1, P4].

7.3 Att arbeta med genus

Pedagogerna [P1, P3, P4] kan i sina klassrum se hur eleverna oftast väljer någon i samma ålder av samma kön, i andra hand väljer de någon i en annan ålder av samma kön och sist väljer man någon av ett annat kön. Varför det är så kan ingen svara på men deras spekulationer är att man känner sig trygg med sitt eget kön och att man har mer gemensamt med elever av samma kön, helt enkelt av trygghet väljer man en kompis av samma kön [P1, P3, P4]. Andra klassiska tecken kan vara att tjejerna är mer tysta än killarna, tjejerna är duktigare i skolan och hjälper gärna till medan många av killarna tycker skolan går dåligt och inte vill hjälpa till lika mycket [P1, P2, P3, P4].

Jag valde även att ta med några saker som alla pedagogerna [P1, P2, P3, P4] nämner om hur de kan göra för att få skolan mer jämställd och att genus inte ska vara i fokus. Vilket är viktigt

för mitt syfte och min frågeställning på grund utav att jag vill att detta arbete ska leda till att det ska väcka nya tankar kring genus i skolan. Här följer ett exempel på hur man kan arbeta med jämställdhet och genus i skolan:

Pedagog 1: "(...) sätta flickorna på att göra typiska pojsaker utan att pojkarna är med och tar över och sätta pojkarna på att göra speciella flicksaker utan att flickorna är med och tar över. Om man nu bygger med lego då ska tjejerna själva få sitta och jobba med lego utan att... för kommer det killar dit så tar de gärna över den arbetsuppgiften eller styr upp den och det blir lite på deras villkor och är det något typiskt tjejigt så är tjejerna gärna där och talar om, speciellt kan man se det hos de små små barnen på förskolor och så, de som är vana vid den miljön styr gärna upp leken. Man kanske skulle behöva ännu mer tydligt att sätta dem ibland i dem här grupperna för att de själva ska få upp ögonen, det här är roligt, det här är häftigt, det här handlar inte om, om man är pojke eller flicka utan det här handlar om vad man tycker om eller har för talang och förutsättningar."

Pedagog 1: "(...) föra ett resonemang hur speglar man flickor och pojkar i media, vad får man för bild av hur en flicka ska vara respektive pojke ska vara (...) öppna ögonen för eleverna och det kan man börja ganska tidigt med på olika sätt utifrån leksaker att man tar upp det här att måste man vara pojke för att leka med det här och måste man vara flicka för att leka med det här att de får testa aktivt, för många gånger så tror jag att det är så det är... en stor bov i dramat samhället och hemmiljön gå in i en leksaksaffär titta i en leksakskatalog (...)"

Några andra exempel på hur pedagoger kan arbeta med genus:

Pedagog 2: "(...) man läser sagor eller skönlitterära böcker och ändrar huvudrollsinnehavaren, om det är en tjej så ändrar man det till kille eller tvärtom, göra om, något sådant hade varit rätt roligt, det är sådant jag har funderat på, det hade varit kul."

Pedagog 2: "Ja, hela samhället påverkar ju, reklam påverkar ju jätte mycket, jobbar vi ju med på hemkunskapen till exempel också att titta på vi går ju inte in så men målen sen lite längre upp är det ju att kolla genusperspektivet t.ex. i reklam för hur man framställer ingår som mål att man ska uppmärksamma det så där är ju en sak som påverkar jätte mycket (...)"

Ytterligare några exempel på hur pedagoger kan arbeta med genus:

Pedagog 3: "(...) gjort i mitt klassrum så har vi glasspinnar när de ska svara på en fråga så drar jag en glasspinne ja (...) för då ser man ju vem som står på där och då blir det ju både killar och tjejer för annars kanske det blir lätt det sitter någon som räcker upp handen hela tiden och så, som får svara på frågorna."

Pedagog 3: "Jag tror egentligen att man jag tycker att man ska tänka på det precis som man tänker miljö, man lyfter in miljöfrågor i undervisningen att man gör på ett naturligt sätt så att man inte gör, nu ska vi jobba med genus utan man kanske har diskussionsfrågor tittar på en film och sen så försöker man lyfta in det liksom som jag sa i temat lite eller så att det blir som en naturlig del eller när man jobbar med matte med statistik t.ex. kanske man kollar på så här är medelinkomsten för kvinnor och så här mycket för män (...)"

Pedagog 3: "Ja, som på rasten så har vi olika rastaktiviteter som vi vuxna håller i och som t.ex. idag så har vi en kille som precis har lärt sig hoppa rep som går i femman och han tycker det var jätte roligt så då tog jag ut ett långhopprep och vips när vi håller på och hoppar där så kom det fyra killar till som ville vara med och hoppa, så att man inte lägger någon värdering i det, om det är kvinnligt eller manligt eller tjejigt eller killigt för de är ju, de kan va lite känsliga i den här åldern (...)"

Den fjärde pedagogen jag intervjuade kom med dessa exempel på hur pedagoger kan arbeta med genus:

Pedagog 4: ”Jag brukar faktiskt tänka när jag ställer frågor så brukar jag tänka att jag inte bara ska ge dom högljudda pojkarna frågan utan att jag även tar dom tysta pojkarna och även flickorna att jag försöker blanda och ge (...)”

Pedagog 4: ”(...) nej, men att man försöker bryta mönstret lite att flickorna kan ju faktiskt få prova på om man ska göra drama så kan ju dom få spela killar och killar kan få spela tjejer det är bara för att jag håller på med drama nu att man bryter rollerna lite och försöker liksom få dom in i andra eh... tänk liksom eh (...)”

Några av pedagogerna [P1, P2, P3] nämner även att de kan se skillnader på genus från när de började och nu och en pedagog beskriver det såhär:

Pedagog 1: ”Ibland funderar jag på om denna grupp håller på och bryter detta mönster, ibland är det ju inte det är tjejer bara är snälla söta och tysta och bara sitter och gör det de ska utan att de börjar protestera och då kan de upplevas som lite jobbiga lite bökiga, de bryter tjejmönstret bryter det typiska mönstret (...)”

Pedagogerna [P1, P2, P3, P4] har många idéer för hur de skulle kunna arbeta och de nämner saker de faktiskt gör i klassrummet och på skolan. Det pedagogerna [P1, P2, P3, P4] hela tiden tänker på är att när de ställer en fråga tar de varannan tjej varannan kille, för att någon inte hela tiden ska sitta och räcka upp handen utan att få svara. De har även glasspinnar som de drar så att det är slumpen som bestämmer och de använder sig av hjälplista för att det ska gå i den ordning som eleverna behöver hjälp, helt enkelt för att det ska vara så rättvist och jämlikt som möjligt [P1, P2, P3, P4]. Fast det som de oftast nämner är hur de pratar om och kring genus, vad det är för skillnad mellan män och kvinnor som t.ex. löner, jobb och genom historien [P1, P2, P3, P4]. Hur kvinnor och män har haft olika roller genom historiens gång och hur det är i olika länder och olika samhällen där rollerna kan vara ombytta [P3]. En pedagog [P4] berättar hur hon brukar använda drama som ett hjälpmedel för att föra fram genus, genom att hon låter killarna spela tjejroller och tjejerna spela killroller så att de får sätta sig in i varandras situationer och försöka tänka lite mer som det motsatta könet. Förslag på andra saker de vill utföra i klassrummet kan vara att de läser sagor eller berättelser och byter kön på huvudrollskaraktären, rastaktiviteter, arbeta med statistik i matematiken och sätta eleverna i pojk och flickgrupper och låta tjejerna göra killsaker och killarna göra tjejsaker [P1, P2, P3, P4]. De vill göra på detta sätt på grund utav att då kan inte killarna ta över för tjejerna eller tvärtom [P1, P4]. Men även för att det står i de övergripande målen i läroplanen att detta är ett viktigt ämne att diskutera och arbeta med [P2, P3]. Å andra sidan kan pedagogerna [P1, P2, P4] se en skillnad från när de började arbeta som pedagoger och nu, de kan se att det håller på att förändras. Mönstren bryts enligt pedagogerna mer och mer hela tiden, tjejerna

behöver inte alltid vara de som är tysta och snälla och gör det de ska och killarna som hörs, de ser mer och mer situationer där det är raka motsatsen [P1, P4].

7.4 Möjlighet till förändring

Jag vill även nämna när pedagogerna anser att de ska börja arbeta med genus för att möjligtvis även föräldrar och andra som arbetar med barn ska tänka på genus i sin vardag. Nästan alla pedagoger [P1, P2, P3] är dock överens om att man ska börja i tid att tala om genus med eleverna och arbeta med det i klassrummet. Borde börja redan när de är riktigt små, redan i hemmet, redan första dagen på förskolan [P1, P2, P3]. För att skolan kan vara en bra startpunkt att förändra genustänket i samhället, som citatet nedan visar:

Pedagog 1: ”Jag tror att man kan börja mycket i skolan för att förändra dessa mönster och göra föräldrarna medvetna om det här också. Jag tycker man ska börja tidigt och man ska inte tycka att det är för tidigt att börja tidigt i skolan man ska börja i förskolan och jobba aktivt med att bryta könsmonster men ändå få vara alldeles unik, det är inte fel att älska rosa och gå runt i kjolar eller så men man kan få vara en kaxig brud i vilket fall, du kan vara hur killig som helst och ändå tycka om att vara om man använder ordet feminin i sin framtoning att du tycker om att göra lugna grejer när du är liten tycker om att leka med dockor du måste inte vara tuff och häftig för att för att vara pojke och det måste man få va man måste få va den man är inte det kön man är, det tycker jag är viktigt i det här och det måste vi jobba mycket mer med i skolan.”

Ett annat exempel på att skolan är en startpunkt:

Pedagog 2: ”Jaha, det tycker jag, skolan är en startpunkt, jag tycker det förändras hela tiden, Ja, men det är klart att vi påverkar jätte mycket, just med att bara belysa det, uppmärksamma det och presentera, ja, när det gäller jobb och så, så det är ju mycket hur man presenterar det och bjuda in och sådär. Som t.ex. när brandkåren kommer så är det ju oftast en man och en kvinna som håller i det som är brandmän då t.ex. eller polis eller så och andra jobb så som vi diskuterar, vi diskuterat vad heter det, manlig sjuksköterska eller vad heter det eller så här vad heter yrket liksom beroende på om det är en man eller en kvinna.”

Ytterligare en pedagog talar om att skolan definitivt kan vara en startpunkt för att förändra:

Pedagog 3: ”Ja, absolut! Men jag tror även ännu tidigare (...)”

En annan pedagog [P4] ansåg att man inte kunde förändra något i skolan för att eleverna redan kommer till skolan med värderingar hemifrån, men att man kanske kan påverka eleverna och att man ska vara glad om man kan förändra en elev. Arbetet med att förändra är helt enkelt för stor och vi pedagoger har ju bara barnen till låns ett antal timmar om dagen [P4], som vi tydligt kan se i citatet nedan:

Pedagog 4: ”Ja... nej, jag tror inte skolan egentligen kan förändra men vi kan påverka eleverna till att tänka annorlunda men sen är det så att dom, vi har bara eleverna eller barnen till låns och förändrar tror jag inte det är ett alldeles för stort arbete för dom kommer hit med redan med många år hemma med sina föräldrars påverkan och hur det har varit och sen så har vi dom här några timmar om dagen ett antal timmar om dagen och sen påverkas de mycket hemma också men jag tror att vi kan påverka dom men jag

tror inte vi kan förändra, det tror jag inte, men vi kan påverka dom till att få en inblick i hur saker och ting kan vara istället eller att bara låta dem få upp ögonen för pojk och flick och genus”

De flesta av pedagogerna [P1, P2, P3] kunde se att skolan var en bra startpunkt för att förändra genustänket. Att vi som pedagoger, föräldrar och andra som arbetar med barn börjar tidigt med att tala om genus och visa för våra barn/elever att det inte handlar om kön, utan att det handlar om intressen och vilken individ man är. Pedagogerna [P1, P2, P3] anser att ju tidigare man börjar desto mer motagliga och förstående kommer barnen att bli. Att eleverna förstår att även om jag är kille och gillar att leka med dockor så är jag inte konstig. Det är bara det jag är intresserad av och vill göra, helt enkelt att eleven/barnet ska bli accepterat för vem han/hon är [P1, P3, P4]. Dock fanns det en av pedagogerna [P4] som ansåg att skolan inte var en startpunkt för att förändra genustänket, utan att vi troligtvis bara kan påverka inte förändra. På grund utav att eleverna har mycket värderingar och tankar med sig hemifrån, redan innan och att det skulle vara svårt att påverka [P4].

7.5 Sammanfattning av resultat

Över lag under mina samtal vill pedagogerna [P1, P2, P3, P4] att det ska vara jämställt mellan könen, de vill inte att det ska finnas några gränser för eleverna, att de ska få vara den de vill vara. De vill helt enkelt inte att eleverna ska bedömas utefter kön utan efter vilken individ de är. Alla pedagoger [P1, P2, P3, P4] är överens om att de vill arbeta mer med genus i skolan och att de har många goda idéer och tankar kring hur de kan göra. Men att de mest utgår ifrån individen och inte genus. De är alla också överens om att killarna i skolan hörs och syns mer och det är dessa elever som får mest tillsägelse. Under samtalens gång uttrycker pedagogerna ofta att de inte riktigt vet hur man ska säga eller vad genus verkligen är för enligt deras mening är det så brett och väldigt svårt att utföra i skolan. De har även goda idéer för hur de kan arbeta med genus men ingen har direkt samma idéer, de ser det alla på olika sätt beroende på vilka ämnen de har och hur mycket de har tänkt på det tidigare. De flesta av pedagogerna [P1, P2, P3] kunde se att en förändring kunde ske genom skolan och det de undervisar i. Dock var det en pedagog [P4] som ansåg att hon inte kunde förändra något på grund utav att man bara har barnen till låns, men att hon kanske kan påverka någon elevs tankar kring genus. Bara det skulle vara en stor vinst enligt henne. Det var bara en av pedagogerna [P1] som nämnde arbetet med genus och hur viktigt det är att inte tänka genus/kön. Då de andra var tvungna att bli ledda in på området, hur de arbetar med genus i klassrummet och på skolan [P2, P3, P4]. Det fanns också de [P2, P3] som inte såg några problem med att en kille skulle vara väldigt tjejig eller tvärtom. Men ändå kunde de nämna saker som att det var viktigt att sätta på dem rätt färg eller i alla fall ha något klädesplagg som hade rött eller blått beroende

på kön. Men inte nog med det ville de flesta pedagogerna [P2, P3, P4] lyfta tjejerna och se till att de fick mer tid och uppmärksamhet. Medan en annan pedagog [P1] lyfte det som om att killarna ofta behövde mer hjälp, men att det inte handlade om att de just var killar utan att det var de eleverna i hennes klass som hade olika former av diagnoser. Att där igenom krävde de mer uppmärksamhet och att det absolut inte hade något med kön att göra.

8. Analys

8.1 Att beskriva genus

I läroplanen och skollagen står det att ”ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön (...) eller för annan kränkande behandling. Sådana tendenser ska aktivt motverkas” (Lgr 11, 2011, s. 7). Det står även att ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män (...) är de värden som skolan ska gestalta och förmedla” (Lgr 11, 2011, s. 7). Holm (2008) skriver också att skolan ska vara till för att motverka traditionella könsroller, men forskning säger att skolan istället medverkar för att behålla dessa mönster. Vidare menar Holm (2008) att under sina intervjuer hade pedagogerna ganska stereotypa saker att säga om sina elever. Alla pedagoger som jag intervjuade beskrev alla begreppet genus utifrån läroplanen och skollagen och vad dessa säger om genus. Dock var det bara en som mer uttryckte själva arbetet med genus [P1]. Pedagogerna beskriver helt enkelt att vi som pedagoger ska utgå ifrån individen inte utifrån könet. Men att det självklart finns skillnader men att dessa mestadels är biologiska.

Precis som pedagogerna jag intervjuade skriver Svaleryd (2003) att pojkar kräver mer uppmärksamhet och att de har svårt för att sitta stilla. Vidare pekar författaren på att pojkar får mer hjälp av pedagogerna i klassrummet, att pojkarna får förtur före flickorna på grund av att pedagogerna inte vet vad pojkarna kommer ta sig till (Svaleryd, 2003). Dock håller inte Lernestål (2008) riktigt med om detta utan han menar att flickor tar mer plats i skolan, men att pojkar tar mer plats i det offentliga rummet. Vidare menar författaren att pojkarna tar plats i klassrummet men att flickorna får mer uppmärksamhet av pedagogerna (Lernestål, 2008). Pojkar har ett större rörelsebehov vilket gör att de oftast tillåts att röra sig som till exempel vicka på stolen, springa eller gå omkring, men flickor möter kraven på att sitta stilla (Svaleryd, 2003). Detta leder till att pojkar ofta får huvudrollen, helt enkelt tillåts pojkar omedvetet att avbryta och tränga sig före, alltså pojkarnas behov tillmötesgår först (Svaleryd, 2003). Det gör att pedagogerna signalerar till pojkarna att de har makt och att flickorna kommer i andra hand och att de inte är lika viktiga (Svaleryd, 2003). Även Johansson (2008) skriver att flickorna ofta har birollen för är det en konflikt eller något liknande går oftast flickan undan och ger upp sin åsikt. Även om pedagogerna under mina intervjuer ville svara att de inte behandlar flickor och pojkar olika, blev det tydligt ju längre vi pratade att de ändå gjorde detta. Dock var det så att de ändå inte alltid trodde detta om sig själva, att de behandlade eleverna olika beroende på kön, men när jag följer deras samtal märker jag att de på olika sätt ändå framhäver eller trycker undan det ena könet. De påpekar hela tiden hur de

som pedagoger måste tänka på att välja varannan tjej varannan kille när de ställer frågor. De talar om hur killarna hörs och syns mer och kräver mer uppmärksamhet och att detta beror på att fler pojkar har någon form av svårighet. Pedagogerna nämner vid ett flertal tillfällen hur de måste framhäva tjejerna i skolan, hur de ska få separata gympalektioner och har speciella samtalstillfällen då de sitter tillsammans med pedagogen och planerar både placering och utformning i klassrummet. Pedagogerna vill att tjejerna ska känna sig delaktiga och att det är viktigt och bra för dem att få lite ansvar. Här kommer vi in på det som Hellman (2008) skriver om att det finns olika stereotyper när det kommer till killar och tjejer. Hur pojkar oftast har mindre känsla för empati, för att pojkar ska vara tuffa och flickor ska man vara försiktig med, de är ömtåliga (Hellman, 2008). Vidare menar författaren att man gör skillnader på pojkar/killar och flickor/tjejer på olika sätt och oftast väldigt tydligt (Hellman, 2008).

8.2 Pedagoger som yrkesutövare kontra föräldrar

När det kommer till att arbeta tillräckligt med genuspedagogiken i skolan, upplever pedagogerna att de inte gör tillräckligt. De har inte en ordentlig handlingsplan i sitt arbetslag vilket de anser att de borde ha. Men jag märkte under mina intervjuer att de som pedagoger inte känner sig helt säkra på hur de ska arbeta för att få jämställdhet mellan flickor och pojkar i skolan. Detta skriver även Svaleryd (2003) om, att det inte finns några färdiga svar på hur pedagogerna ska arbeta med jämställdhet och att det gör deras arbete svårare. Hon har under sina samarbeten med andra arbetslag lagt märke till att alla pedagoger trodde att pojkar och flickor mötte samma villkor i skolan. Men under deras egna observationer blev de chockade över de skilda villkor och förväntningar som gällde för pojkar och flickor (Svaleryd 2003). Pedagogerna under mina intervjuer talade hela tiden om saker de skulle kunna göra för att pojkar och flickor ska känna att de möter samma villkor i skolan, dock märker jag tydligt att det är saker de själva har fått komma fram till genom erfarenhet av att arbeta på skola. De har själva fått finna olika lösningar som elevråd och andra ansvarsområden där de kan ha både flickor och pojkar som medverkar. Men mycket är också bara planer som aldrig finns tid till att utöva, för som pedagog i dagens skola ska du inte bara uppfylla målen utan arbeta för att alla dina elever blir bra människor, att de har bra självkänsla och självförtroende och att det både är jämställt mellan flickor och pojkar och jämlikhet för alla.

Pedagogerna talar ofta om hur de behöver lyfta tjejerna för att de inte ska känna att de blir undanskuffade av killarna. Men de nämner även skillnader som att tjejer är bättre i skolan än killarna på grund utav att de anser att arbetet i klassrummet och på skolan gynnar tjejerna mer. Tjejerna är mer ambitiösa och hjälpsamma, de vill ha mer positiv bekräftelse och vill ha mer

ansvar och andra åtaganden. Svaleryd (2003) skriver att flickor ges mycket uppmärksamhet för sina yttre attributer och vad de gör och hjälper till med. Vidare menar Svaleryd (2003) att flickor identifierar sitt egenvärde med vad de gör för andra, vilket är något som de pedagoger jag intervjuade ofta nämner. Svaleryd (2003) skriver även om att många flickor i skolan omedvetet tar på sig rollen som hjälplärare, de används helt enkelt för att lugna pojkarna, genom att de placeras mellan till exempel två pojkar som är stökiga. Pedagogerna nämner även hur viktigt det är att blanda grupperna så att det både finns flickor och pojkar i varje gruppkonstellation. Svaleryd (2003) håller med om att eleverna borde blandas men att ibland kan det vara bra för elevernas självkänsla, självförtroende och könsidentitet att de får arbeta med elever av samma kön.

Tre av pedagogerna [P2, P3, P4] diskuterar mycket om deras hemförhållanden och hur de själv gjort med sina barn. Att de köpt leksaker för killar till sina döttrar och köpt leksaker för tjejer till sina söner men att det ofta har lett till att dessa leksaker inte leks med, för att mycket beror på intresse. Här kommer vi in på Ambjörnsson (2005) och hur hon har tittat på hur föräldrar behandlar sina barn utifrån aspekten genus. Det Ambjörnsson (2005) speciellt fokuserar på är att föräldrar och andra personer runt omkring tidigt behandlar barn efter kön, för första frågan när barnet kommer hem från BB är ”blev det en flicka eller pojke?”. Alltså redan då börjar alla runt omkring behandla detta barn efter kön, för har de presenter med sig och det är en flicka är allt rosa och de talar med väldigt mild gullig röst och använder ord som söt och gullig (Ambjörnsson, 2005). Fast är det en pojke är alla kläder och saker blåa och de talar med vanlig röst och använder ord som tuff och ”cool” istället (Ambjörnsson, 2005). Sparrman (2006) påpekar att det finns olika högtider som till exempel halloween som har kommit till Sverige som ännu tydligare visar att pojkar ska vara mörka, ”coola” och tuffa medan flickorna ska vara söta, gulliga och snälla. Vidare menar Sparrman (2006) att denna högtid bara gör att skillnaderna mellan flickor och pojkar blir större. Ordet ”cool” nämner även Nordberg (2008) och hon anser att det är ett ord som används mestadels till pojkar, visst att det används till flickor också men absolut inte i samma utsträckning. Om vi återgår till detta med färgen på kläderna nämner även pedagog två att hon inte ansåg att det var några problem att man satte på en pojke rosa och en flicka blått, men att något klädesplagg som mössan eller rosetten borde vara i den färg som passar könet, för att andra utomstående inte ska behöva fråga eller gissa sig fram. Här har Ambjörnsson (2005) en annan uppfattning utifrån sina intervjuer med föräldrar, dessa föräldrar kunde definitivt tänka sig liksom pedagog två att flickor kan ha blåa kläder på sig men de kunde absolut inte tänka sig att en

pojke kunde ha rosa kläder på sig. Pedagogerna kom fram till att de borde titta på individen och inte på vilket kön de har, men att det är viktigt att introducera och öppna ögonen på barnen, så de vet att annat finns. De vill också att deras barn och elever ska bli accepterade för vilka de är inte beroende av vilket kön de är.

8.3 Att arbeta med genus

Pedagogerna under mina intervjuer talade hela tiden om olika saker de skulle kunna göra med eleverna för att det ska bli mer jämställt mellan könen. De talar om att byta kön på huvudrollscharakteren i en bok eller saga, hur de försöker välja varannan tjej varannan kille när de ställer frågor i klassrummet, hur eleverna arbetar med drama och får i sina roller spela motsatta sitt kön men mestadels är det att pedagogerna talar om det i klassrummet. Svaleryd (2003) skriver att vissa saker som utbildningsmöjligheter, yrken, löner och positioner är könsbundna och att många av dessa inte är könsbundna på grund av biologisk nödvändighet. Vidare menar Svaleryd (2003) att det är viktigt för oss pedagoger att gå bortom de traditionella förväntningarna på de två könen. Hon menar att beroende på vårt kön begränsas vi och där igenom berövas både flickor/kvinnor och pojkar/män full mänsklighet (Svaleryd, 2003).

8.4 Möjlighet till förändring

Alla pedagoger ansåg att man skulle börja tidigt med att arbeta med genusfrågor, helst redan i hemmet och sedan första dagen i förskolan. Tre av pedagogerna [P1, P2, P3] kan se att de i skolan kan göra stor skillnad och kan verkligen förändra genustänket hos eleverna, dock fanns pedagog fyra som ansåg att vi definitivt inte kan förändra men kanske påverka. För enligt pedagog fyra har eleverna redan med sig mycket hemifrån av sina föräldrar och av själva samhället, att det är svårt att förändra när de bara befinner sig ett fåtal timmar om dagen på skolan. Här motsäger Svaleryd (2003) pedagog fyra och håller med till viss del de andra tre pedagogerna. Svaleryd (2003) menar att det handlar om att pedagogen måste finna viljan att förändras och samtidigt se sin egen roll ur ett nytt perspektiv, att de som arbetslag behöver hitta en gemensam plattform att utgå ifrån när det kommer till genus. Vidare menar Svaleryd (2003) att pedagogerna som arbetslag behöver komma fram till vad som är det pedagogiska uppdraget, alltså vad som är bäst för barn och ungdomar. Men Hedlin (2010) å andra sidan håller med pedagog fyra med att det finns mycket yttre påverkan i samhället, författaren nämner till exempel film och sagoböcker som har tydliga genusperspektiv.

Med detta skulle jag vilja avsluta min analys med ett citat ur Svaleryd (2003):

”Man behöver utgå från noll och bygga upp en gemensam grund därifrån, för att undvika missförstånd och för att främja fortsatt samarbete.” (...) ”Samarbetet över könsgränserna ökar i skolarbetet” (s. 43).

9. Diskussion

Syftet med min studie var att se vad pedagoger anser att de kan göra för att identifiera och ändra de mönster som finns i samhället, vad gäller föreställningar kring kvinnligt och manligt för att få det mer jämställt mellan pojkar och flickor i skolan. Studien syftade på att besvara följande frågeställningar:

Hur beskriver pedagoger att de arbetar med de mönster samhället har skapat när det kommer till kvinnligt och manligt? Det jag kom fram till var att de flesta pedagogerna inte beskrev direkt hur de arbetar med genus utan mer vad det handlar om. En pedagog var däremot väldigt tydlig med hur hon skulle vilja arbeta med genus och hur man som pedagog ska tänka. Hon ville att det tydligt skulle komma fram att pedagoger ska vara medveten om att det finns skillnader men att dessa skillnader mest är biologiska. Att man ska bemöta eleverna utifrån vilka individer de är inte utifrån vilket kön de är. Dock beskrev de flesta pedagoger helt enkelt begreppet, att det betyder skillnader och likheter mellan kvinnor och män.

Hur ser pedagogerna på sin yrkesroll kontra sin föräldraroll vad gäller genus? Jag kom fram till att alla pedagoger vid något tillfälle talade om för mig att pojkarna i klasserna var stökiga och krävde mycket mer uppmärksamhet än flickorna. På grund av detta skulle flickorna höjas och få egen tid, där de helt enkelt får vara med och bestämma om olika saker. Pedagogerna och flickorna ville även att de skulle ha två olika grupper på gympalektionerna en grupp med bara flickor och en grupp med bara pojkar. Flickorna behöver helt enkelt mer ansvar och tycker om ansvar mer än pojkarna var det någon som beskrev. Däremot i deras eget hem har de alla försökt att ha genus i åtanke, de har köpt bilar till sina flickor och dockor till sina pojkar. Dock kom de alla fram till att som förälder kan man bara introducera saker för sina barn, för de väljer ändå det de är intresserade av, man kan helt enkelt inte tvinga dem.

På vilket sätt arbetar pedagogerna med föreställningar om kvinnligt och manligt i klassrummet? Tyvärr arbetar de inte så mycket med genus i klassrummet, de talar om det då och då, men de har få konkreta aktiviteter och ingen handlingsplan när det kommer till genus. De ser inte att tiden i skolan räcker till för att arbeta mer specifikt med just genus, det blir en sak som pedagogerna gör om de har tid. Dock har pedagogerna många goda idéer på hur de skulle kunna arbeta med genus och några har de haft möjlighet att testa, men tyvärr inte alla. De vill helt enkelt att alla ska få vara sin egen individ och att man inte ska bli dömd för att man är annorlunda eller utefter vilket kön man har.

Vad anser pedagogerna att det finns för möjligheter att förändra föreställningar om kvinnligt och manligt? De flesta pedagoger ser att skolan kan vara en startpunkt för att förändra barns/elevs tänk när det kommer till genus. Det som de dock anser är viktigt är att pedagogerna börjar direkt när barnen börjar skolan, men även att pedagoger talar med föräldrar och att det blir ett samarbete. För utan detta samarbete blir det svårt på grund av att mycket som handlar om genus också kommer hemifrån och syns tydligt i samhället, som till exempel genom reklam, TV och böcker. För att få en förändring där genustänket i stort sätt försvinner gäller det att mycket förändras. Hela samhället, föräldrar och pedagoger måste ändra på sitt tankesätt och arbeta gemensamt för att förändra de föreställningar som finns runt omkring oss.

9.1 Metoddiskussion

Jag anser att intervjuer var det bästa sättet för mig att få reda på den information som krävdes för att besvara mina frågeställningar. Dock kan jag känna att allt för öppna frågor kan ställa till det ibland, det är svårt att rama in och hålla sig på rätt spår hela tiden, att inte jag eller pedagogerna svävar iväg. Om jag skulle göra något annorlunda hade jag nog velat ha lite mer strukturerade frågor, kanske inte bara ha en stor öppen fråga utan kanske fem för att hålla oss alla på rätt spår. Men även för att få mina intervjuer lite mer tydliga.

9.2 Konsekvenser för läraryrket

Jag som nybliven pedagog oroar mig också för genusperspektivet i skolan, för att oftast inte finns varken en handlingsplan eller tid för att utöva det man vill i skolan. Som pedagog har man många arbetsuppgifter och om jag som pedagog ska lyckas ändra det genusperspektiv som finns behövs det mer personal.

Även om samhället ser ut som det gör ser jag att förändringen skulle kunna ske på skolan. För det är första gången som barnet får en annan synvinkel, en synvinkel som inte är inom familjen, den första egna uppfattningen, chansen att tänka själv. Lyckas vi förändra dessa tankar i skolan kanske vi kan förändra hela samhället. Vilket kan leda till att samhällets mönster när det kommer till kvinnligt och manligt kan identifieras och ändras.

När det kommer till samhället anser jag att de som har hand om reklam, TV, sagoböcker och Tv-spel måste tänka om så att genusperspektivet inte visar sig där. Som till exempel att i böcker är det inte alltid pojken som räddar flickan utan att flickan även kan rädda pojken.

9.3 Vidare forskning

Det jag tänker att man skulle kunna forska mer om är detta med att många pedagoger tycker att tjejerna behöver lyftas. Är det verkligen så att tjejerna behöver mer uppmärksamhet än killarna? Även om tjejerna behöver lyftas i den bemärkelse att de inte får lika mycket uppmärksamhet i klassrummet, behöver då inte killarna lyftas när det kommer till studierna? För det är ofta de nämner att killarna har det svårare i skolan och har vi då till exempel rätt att se till att det finns tjej och killgymna när det är där som killarna faktiskt utmärker sig och tjejerna faktiskt känner att de inte kan lika mycket?

Sist vill jag bara avsluta mitt arbete med något att fundera på genom att citera Svaleryd (2003):

”Eftersom vi idag begränsas av vissa normer beroende av vilket kön vi tillhör, berövas både flickor/kvinnor och pojkar/män full mänsklighet” (s. 26).

Referenser

- Ambjörnsson, F. (2005). Den rosa overallen – om genusfostran, modeller av jämställdhet och identitetspolitiska markörer. <http://www.ep.liu.se/ecp/015/003/ecp015003.pdf> 130513 Stockholms universitet.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York, London: Routledge
- Delegationen för jämställdhet i skolan (DEJA). (2009). *Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det?* Se <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/94/34/1994d30d.pdf> 130410 Stockholm: Statens offentliga utredningar (SOU).
- Hedlin, M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0: Om genus och skolans jämställdhetsmål*. Se http://lnu.se/polopoly_fs/1.42661!Lilla%20genush%C3%A4ftet%202.0%20pdf.pdf 140604 Växjö: Linnéuniversitetet
- Hellman, A & Nordberg, M. (2008). *Maskulinitet på schemat – pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. (1. Uppl.) Stockholm: Liber
- Holm, A. & Nordberg, M. (2008). *Maskulinitet på schemat – pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. (1. Uppl.) Stockholm: Liber
- Högdin, S. (2007). *Utbildning på (o)lika villkor: om kön och etnisk bakgrund i grundskolan*. Rapport i socialt arbete nr 120. 2007 Institutionen för socialt arbete. Stockholms universitet.
- Johansson, E. (2008). *"Gustav får visst sitta i tjejsoffan!" – Etik och genus i förskolebarns världar*. Stockholm: Liber AB.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys: exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lernestål, H. (2008) En beskrivning av pedagogers uppfattningar kring flickor och pojkar ur ett genusperspektiv. <http://dSPACE.mah.se/bitstream/handle/2043/6544/En%20beskrivning%20av%20pedagogers%20uppfattningar%20kring%20flickor%20och%20pojkar%20ur%20ett%20genusperspektiv.pdf?sequence=1> 140604
- Nordberg, M. (2008). *Maskulinitet på schemat – pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. (1. Uppl.) Stockholm: Liber

- Sparrman, A. (2006). *Barns visuella kulturer – skolplanscher och idolbilder*. Lund: Studentlitteratur
- Svaleryd, K. (2003). *Genuspedagogik* Stockholm: Liber AB
- Trost, J. (2001). *Enkätboken*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Uljens, M. (1989). *Fenomenografi – forskning om uppfattningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. www.skolverket.se 130412
- Vetenskapsrådet. (2011). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Se <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> 130414
- Öhrn, E (2002). *Könsmönster i förändring? – en kunskapsöversikt om unga i skolan*. Skolverket. http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D919 140605